

1997. – С. 45, 52. 13. Alma Mater: Університет Св. Володимира напередодні та в добу Української революції 1917–1920: Матеріали, документи, спогади: В 3 кн. / Віктор Короткий, Василь Ульяновський (авт.-упоряд.). – К.: Прайм, 2000. Кн. 2: Університет Св. Володимира за доби Української Центральної Ради та Гетьманату Павла Скоропадського. – К.: Прайм, 2001. – 704 с.: іл. 14. Neumann D. Studentinnen aus dem Russischen Reich in der

Schweiz (1867–1914). – Zürich, 1987. – 270 s. 15. Центральний державний архів України в м. Києві (далі – ЦДАК України). – Ф. 707, оп. 81, спр. 58. 16. ЦДАК України. – Ф. 707, оп. 84, спр. 10. 17. ЦДАК України. – Ф. 707, оп. 84, спр. 31. 18. ЦДАК України. – Ф. 707, оп. 84, спр. 63. 19. ЦДАК України. – Ф. 707, оп. 85, спр. 10. 20. ЦДАК України. – Ф. 707, оп. 157, спр. 103. 21. ЦДАК України. – Ф. 707, оп. 158, спр. 103.

Руслан Кульчицький

Діяльність Івана Макуха в Загально-Українській культурній раді

Висвітлено основні напрямки діяльності у Загально-Українській культурній раді (ЗУКР) відомого українського громадсько-політичного діяча, адвоката, голови Української радикальної партії на Західній Україні в 1930–1935 рр. І. Макуха. Охарактеризовано та проаналізовано його роботу спрямовану на розвиток й зміцнення української культури та шкільної справи, виступи на засіданнях секцій, комісії, комітетів, президії Загально-Української культурної ради. Розкрито роль і значення І. Макуха у вирішенні проблем української освіти на еміграції в умовах Першої світової війни.

The basic directions of activity in the All-Ukrainian cultural council (ZUKR) of the known Ukrainian public and political person, advocate and chairman of the Ukrainian radical party of Western Ukraine in 1930–1935 I. Makukh are reflected. His work directed to the development and strengthening of Ukrainian culture and school work, statements on meetings of the sections, commissions, committees and presidium of the All-Ukrainian cultural council is also described and analyzed. The role and meaning of I. Makukh in decisions of problems of the Ukrainian education in the emigration during the World War I is shown.

І. Макух – видатний громадсько-політичний діяч Західної України, один із лідерів радикальної партії кінця XIX першої половини XX ст., посол до Галицького сейму та польський сенатор, Державний секретар внутрішніх справ ЗУНР, товариш міністра внутрішніх справ УНР. Дуже активною і результативною була діяльність І. Макуха в умовах Першої світової війни у Загально-Українській культурній раді.

В українській і зарубіжній історичній науці фактично відсутні дослідження присвячені даній проблематиці. Ця тема частково знайшла своє вираження тільки в праці Т. Романюка [9].

Метою статті є аналіз основних напрямів культурно-освітньої діяльності у Загально-Українській культурній раді відомого українського громадсько-політичного діяча, адвоката, голови Української радикальної партії на Західній Україні в 1930–1935 рр. І. Макуха в умовах Першої світової війни на еміграції у Відні.

Джерельною базою означеної теми є документи Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДАУЛ), матеріали тогочасної преси.

На початку 1915 р. у Відні з ініціативи українських вчителів при Загальній Українській Раді для упорядкування культурного життя українців, а зокрема біженців із західноукраїнських земель на період Першої світової війни було утворено організацію під назвою Загально-Українська культурна рада (ЗУКР). До її складу увійшли представники всіх українських культурних, наукових і політичних об'єднань, колишні українські послы до Галицького сейму та австрійського парламенту, серед яких був І. Макух – референт шкільних справ у Галицькому сеймі [6, с. 1; 9, с. 279; 5, с. 5].

Передумовою утворення ЗУКР послужила діяльність Українського Учительського Комітету у Відні, члени якого «відбували» раз на тиждень збори, на яких обговорювали різноманітні питання українського шкільництва. Постійним учасником цих зборів був І. Макух, який на них «прислуховувався нарадам та забирав слово» [8, с. 2].

За напрямками праці ЗУКР ділилася на три секції: 1) народне шкільництво; 2) середнє шкільництво; 3) популярних викладів літератури, науки і мистецтва. П'ять делегатів кожної секції становили Головну управу ЗУКР, яку очолював Ю. Романчук. І. Макух був делегатом секції народного шкільництва та третім віце-президентом Головної

управи (третім заступником голови ЗУКР) [2, арк. 50; 6, с. 2; 9, с. 280–281; 3, арк. 2; 5, с. 6, 8, 9, 21].

Відповідно до основ організації ЗУКР після її утворення розпочали свою діяльність вище перелічені секції. До секції народного шкільництва входили Л. Левицький (голова), І. Макух, і О. Попович (заступники голови), Д. Стельмах (секретар) та ін. [3, арк. 1–2; 7, с. 2; 5, с. 8, 10].

На початку лютого 1915 р. відбулися перші засідання секції народного шкільництва на яких було полагоджено організаційні питання та визначено програму її діяльності. Водночас на засіданні секції народного шкільництва, яке відбулося 8 лютого 1915 р. розглядалася справа підготовки законопроекту для майбутньої української автономної шкільної ради у Галичині. Для вирішення цього питання була створена спеціальна комісія, в склад якої увійшли: І. Макух, С. Дністрянський, Л. Левицький. Після довгих дискусій, розроблений комісією законопроект, було затверджено для використання українськими культурно-освітніми організаціями [3, арк. 2–4; 5, с. 14].

Керуючись програмними засадами діяльності секції народного шкільництва, з метою організації мережі українських навчальних закладів І. Макух і Л. Левицький склали список територій в австрійській державі де проживали біженці з Західної України, за яким для них у тих місцевостях було відкрито народні школи та фахові промислово-ремісничі господарські курси [3, арк. 3; 5, с. 11].

Разом з тим, за ініціативою і внесенням І. Макуха на засіданні секції народного шкільництва, яке відбулося 13 лютого 1915 р., було вирішено звернутися до «Українського запомогового комітету» з проханням допомоги матеріально забезпечити вчителів вищезгаданих народних шкіл та навчальних курсів [3, арк. 5, 7, 8 зв., 9].

Пізніше, 31 березня 1915 р., секція народного шкільництва розглянула справу українського шкільництва «по повороті до краю». Її характеристиці був присвячений реферат І. Макуха «Наше шкільництво по повороті до Галичини», який ліг в основу затвердженої програми майбутньої діяльності в цій галузі. Представлений автором документ торкався, насамперед, передумов політичної, організаційно-педагогічної відбудови та націоналізації українського шкільництва [3, арк. 16 зв., 17, 18 зв.; 5, с. 14].

І. Макух для цього пропонував якнайшвидше розпочати підготовку законодавчої бази та внутрішнього устрою

шкільництва. У поданому проекті закону він виділив вісім положень: 1) загальні закони про ціль і роди народних шкіл; 2) шкільні власті і надзір (організація місцевих окружних і краєвої шкільних рад та шкільних інспекцій); 3) організація шкіл (приміщення, розпорядки); 4) установи для підготовки народних учителів; 5) учителі та їхнє службове становище; 6) шкільна наука (типи шкіл, підручники, виховні плани); 7) приватні народні школи; 8) школи національних меншин.

І. Макух наголошував, що даний проект може бути підготовлений лише тоді, як будуть сприятливі національно-політичні відносини. Виступ І. Макуха викликав широку дискусію. Зокрема, Б. Лепкий зазначив, що праця представлена доповідачем, є потрібною і актуальною, а краєвий інспектор І. Копач відмітив, що даному шкільному законопроекту ще не час [3, арк. 18 зв., 19–19 зв.].

З метою врегулювання питання вирішено провести серед українських учителів анкетування про головні засади української національної педагогіки. Розробку і підготовку змісту самої анкети було доручено шкільній комісії, яка існувала при секції народного шкільництва й до складу якої входив також І. Макух. Підготовка педагогічної анкети викликала значний резонанс і спричинила тривалі дебати, свідченням чого став виступ І. Макуха на засіданні шкільної комісії від 3 травня 1915 р. [9, с. 283; 4, арк. 2, 4, 5 зв., 6 зв.; 3, арк. 19 зв., 20].

У своєму виступі І. Макух зазначив, що все українське суспільство поділене на дві групи: 10% – позитивісти і 90% – «негація», які здатні лише до критики, а не до праці. Таке співвідношення, на думку І. Макуха, знищує саме суспільство, а, отже, єдиним вірним шляхом вирішення зазначеної проблеми є розвиток національної шкільної справи. «Позитивізм» і «активізм» же повинні бути постулатами рідної школи та рушійними чинниками розвитку українського суспільства. В заключній частині своєї промови І. Макух наголосив, що «переродження» українського суспільства залежить від нового покоління патріотів, яке буде виховане в душі «позитивізму та активізму», а «внутрі своєму буде визволене, бо інакше – не скоро до чогось дійдемо» [4, арк. 6 зв.].

Виходячи з наявних обставин, засідання шкільної комісії за ініціативою І. Макуха розглянуло питання випуску українських шкільних підручників та проведення відповідної організаційно-педагогічної роботи. З цією метою було створено редакційний комітет до складу якого

увійшли: І. Макух, О. Попович, Б. Лепкий, А. Крушельницький, Б. Заклинський [1, арк. 12–13; 4, арк. 2 зв., 9; 5, с. 14–15; 7, с. 2].

Крім цього, зусиллями секції народного шкільництва, а зокрема, завдяки діяльності утвореного при ній комітету, в складі якого особливо відзначився І. Макух і при допомозі президії ЗУКР, у травні 1915 р. (м. Відень) було організовано професійні курси з підготовки і підвищення кваліфікації українських вчителів [5, с. 12–13; 7, с. 2; 1, арк. 13; 3, арк. 12 зв., 13].

Для офіційного визнання австрійською владою повноважень ЗУКР, створеною при ній комісією, до складу якої входив І. Макух, було підготовлено спеціальний шкільний меморіал у якому викладено основні положення діяльності організації. Після тривалих дискусій, спричинених виступами з цього питання І. Макуха і А. Крушельницького на засіданні комісії 28 червня 1915 р., шкільний меморіал було затверджено в остаточній редакції та передано до президії ЗУКР [9, с. 281; 2, арк. 2; 3, арк. 4–4 зв.].

Водночас І. Макух брав активну участь у засіданнях президії ЗУКР на яких піднімав проблеми функціонування та фінансування діяльності українських культурно-освітніх товариств [2, арк. 5–7].

З поверненням І. Макуха наприкінці липня 1915 р. на визволену від російських військ Галичину, його енергійна та плідна діяльність в ЗУКР у м. Відні завершується [5, с. 16].

Отже, діяльність Івана Макуха в Загально-Українській культурній раді була активною і спрямованою на розвиток й зміцнення української культури та шкільної справи. Будучи третім віце-президентом Головної управи ЗУКР та заступником голови секції народного шкільництва, І. Макух відіграв важливу роль у вирішенні багатьох тогочасних проблем української освіти на еміграції в умовах Першої світової війни.

1. Загально-Українська Культурна Рада // Діло. – 1915. – 21 падолиста. – Ч. 101. – С. 1–2. 2. Загально-Українська Культурна Рада // Діло. – 1915. – 10 грудня. – Ч. 120. – С. 2. 3. Звідомлене Загально-Української культурної ради (від 5 лютого 1915 до жовтня 1917 р.). – Львів: накладом Загально-Української культурної ради, 1917. – 119 с. 4. Романюк Т. Архівні матеріали до історії українського шкільництва в Австро-Угорщині 1915–1918 рр. / Т. Романюк // Матеріали засідань Історичної та Археографічної комісії НТШ в Україні. – Випуск другий (1995–1997 рр.). – Львів, 1999. – С. 279–290. 5. Український Комітет Учительський у Відні // Діло. – 1915. – 19 падолиста. – Ч. 99. – С. 2. 6. Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі ЦДІАУЛ). – Ф. 391. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 12–13. 7. ЦДІАУЛ. – Ф. 391, оп. 1, спр. 8, арк. 2, 5–7, 50. 8. ЦДІАУЛ. – Ф. 391, оп. 1, спр. 10, арк. 1–5, 7–9, 12 зв., 13, 16–20. 9. ЦДІАУЛ. – Ф. 391, оп. 1, спр. 11, арк. 2, 2 зв., 4–6, 9.

Ліна Мохір

Оцінка праці О. Кістяківського «Программа для собиранія юридических обычаев и народных воззрений по уголовному праву» громадськістю Чернігівської губернії

Стаття присвячена характеристиці відгуків на «Программу для собиранія юридических обычаев и народных воззрений по уголовному праву» професора права О. Кістяківського громадськістю Чернігівської губернії.

The article is devoted to the description of the responses of public of the Chernigov government on «The Program for collecting of legal customs and folk's opinions in criminal law» by O. Kistyakivsky.

Одна з найвідоміших постатей в галузі правознавства, уродженець Чернігівщини – Олександр Федорович Кістяківський. Відомий правник, професор кафедри кримінального права та судочинства університету Св. Володимира, суспільно-громадський діяч другої половини XIX ст., активний учасник роботи Південно-Західного Відділу Російського Географічного Товариства.

Життєвий та творчий шлях О. Кістяківського розкрито у багатьох роботах. Дана стаття присвячена характеристиці відгуків, які отримували О. Кістяківський на свою «Программу для собиранія юридических обычаев и народных воззрений по уголовному праву» з Чернігівської губернії. Джерелами для написання статті слугували матеріали з фонду О. Кістяківського Інституту рукопису Наці-